

Zdroj: <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/>

Muži jako oběti domácího násilí

doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Publikováno v Právo a rodina, č.7/2010, ISSN 1212-866X

Průběh a následky zločinu z perspektivy oběti patří ke klasickým a „evergreenovým“ tématům viktimologie. Není proto divu, že dnes máme k dispozici velké množství informací o dopadech trestného činu na oběť. I díky viktimologickým výzkumům se pak otevřela velká a společensky závažná témata jako *násilí na dětech* nebo *násilí na ženách*. V poslední době začíná ve viktimologii oživat i problém *násilí na mužích*. Je to jen okrajové téma anebo dokonce pouhá „extravagance“ několika odborníků? Je domácí násilí na mužích slepou uličkou anebo otevírá skutečně závažné otázky? Těmto okruhům se budeme věnovat v následujícím příspěvku.

Syndrom bitého manžela

S tímto názvem vstoupila na konci 70. let minulého století do odborné literatury trojice známých expertů na domácí násilí. Suzanne Steinmetz publikovala v roce 1978 stať s názvem „The battered husband syndrome“. Opírala se v ní o výzkum známé expertní skupiny kolem Murray Strausa a Richarda Gellese. V reprezentativním výzkumu provedeném v roce 1975 na vzorku 2341 respondentů konstatovali autoři, že u 16 % párů se ve vztahu objevily v posledních dvanácti měsících *opakované* a různé podoby násilí. K vlastnímu překvapení pak dále výzkumníci zjistili, že rozdělení rolí násilníka a oběti uvnitř partnerských vztahů zatížených opakovanými projevy násilí dává následující obraz:

- u 49 % párů postižených násilím se role agresora a oběti střídaly
- u 27 % párů byl násilníkem vždy a neměně muž
- u 24 % párů byla pouze žena násilnou osobou.

Podotkněme, že replika výzkumu v roce 1985, tedy o 7 let později, přinesla téměř shodné nálezy. Původní článek vzbudil velkou pozornost a také osobní nenávistné útoky vůči výzkumníkům. (van Anken 2009) Stať vyšla totiž v době, kdy se právě podařilo etablovat domácí násilí *na ženách* jako závažný společenský a sociální problém. Vyváženější a vědecky (i genderově) neutrální pohled na domácí násilí nebyl v té době žádoucí. Feministicky orientované badatelky symetrii mužů a žen jako původců domácího násilí shodily ze stolu argumentem, že ženy jsou upřímné a otevřeně se k násilí přiznávají, zatímco muži ho tají anebo přímo popírají. Syndrom bitého manžela nebyl akceptován a nakonec zcela zapadl. Chyběly důkazy, že se skutečně vyskytují případy závažného a dlouhodobého týrání mužů ze strany partnerek.

Spory o „správné“ statistiky domácího násilí

Spory o „správné“ statistiky domácího násilí se vlečou prakticky až do současnosti. Jsou dvě otázky, které spolehlivě roznítí ostré diskuse:

- kolik obětí domácího násilí tvoří týraní muži
- kolik procent domácího násilí jde na vrub agresivních žen.

Jádrem svárů jsou přirozeně *heterosexuální konstalace partnerských vztahů*, ve kterých je násilnou osobou žena a ohroženou osobou muž. V odborné literatuře lze i v současnosti nalézt velmi rozmanitá stanoviska. Dle německého kriminologa M. Bocka se ženy dopuští domácího násilí na svých partnerech stejně často jako muži. Dle Bocka (2003, 2007) je domácí násilí v heterosexuálních dvojicích rozděleno „fifty-fifty“, což podle něj dokládají např. metastudie J. Archera (2000). Naproti tomu jiné studie (van Anken 2009, Čírtková 2008) přinášejí závěry, které se blíží typickému obrazu, který známe z oficiálních statistik vykazání či trestného činu týrání osoby

ve společném bytě či obydlí (§199 TZ). Muži v nich dosahují kolem 90 % zastoupení na pozici pachatelů.

Obecně panuje názor, že velký rozptyl nálezů je způsoben rozdílností v definicích domácího násilí. Výzkumníci často zkoumají zcela odlišné podoby partnerského násilí, ale nakonec je při interpretaci výsledků podřadí pod pojem „domácí násilí“. To dobře dokládá i úvodem zmiňovaný výzkum M. Strausové, R. Gellese a S. Steinmetzové. Pro zjištění výskytu domácího násilí byl totiž použit nástroj známý pod zkratkou CTS (Conflict Tactic Scale). Dotazník vlastně zjišťuje taktiku, kterou volí daná osoba v konfliktních partnerských situacích. Kritici trefně upozorňují, že tento instrument vůbec nezjišťuje domácí násilí, tudíž nemůže měřit ani jeho četnost výskytu. Eviduje pouze a jenom četnost určitých násilných i nenásilných reakcí v průběhu konfliktu s partnerem. Přitom právě rozlišování mezi běžnými konflikty v párovém soužití (*commom couple violene*) na straně jedné a domácím násilím na straně druhé je dnes všeobecně přijímáno jako centrální teze v teorii o domácím násilí.

Experti již dlouho upozorňují na rozdíly mezi tzv. *obecným párovým násilím* (startérem je konflikt) a mezi skutečným *domácím násilím* (*startérem může být cokoli*). Obecné párové násilí představuje spontánní a situační agresivní reakci na konfliktní situaci, oba partneři se pak mohou v rolích agresora a oběti střídat. Podstatou domácího násilí je však systematické týrání jednoho partnera druhým. Jaderným znakem domácího násilí je tedy zjevná, dlouhodobá vztahová asymetrie. (Čírtková 2008) Oběť, ať už muž či žena, tím sklouzává do pozice podřízeného, podrobeného partnera. U domácího násilí tak zůstává v platnosti původní feministická teze: při týrání jde o moc a kontrolu, uplatňovanou nad partnerem.

Výzkum M. Strausové a jejího týmu tedy referuje o výskytu násilných konfliktů (*common couple violence*) v partnerských vztazích a tady skutečně existuje genderová symetrie. Konkrétní výzkumné závěry na téma násilí v partnerských vztazích lze shrnout takto:

- fyzická agrese : muži i ženy se k ní uchylují stejně často
- psychická agrese: ženy se jí dopouštějí stejně anebo více než muži
- sexuální agrese : muži ji uplatňují jednoznačně více než ženy
- stalking : muži více tendují k pronásledování ex-partnerek.

Naopak ve studiích zaměřených skutečně na domácí násilí i nadále předpokládáme genderovou asymetrii, tj. systematické násilí a kontrolu uplatňují v drtivé většině výskytu jevu muži vůči svým partnerkám. (Čírtková 2008, Helferich 2006, Loseke, Gelles a Gavanaugh 2004, van Anken 2009) Jinak řečeno u těžkých chronických případů domácího násilí zůstávají v platnosti původní poznatky o klasickém rozdělení rolí na muže násilníka a ženu oběť. Je však vhodné zdůraznit, že i tady došlo k poměrně významnému posunu. Současné typologie domácího násilí pracují se čtyřmi základními vzorci. (viz např. Čírtková 2008). Nejtěžší varianta domácího násilí je označována jako tzv. *intimní terorismus*. Ještě před deseti lety převládal mezi odborníky názor, že pachatelem intimního terorismu bývá výhradně muž. Současné prameny (Schneider 2009) již v této kategorii domácího násilí uvádí 3 % ženských pachatelek. Tím byl prolomen jeden z postulátů feministicky orientovaných teorií domácího násilí. Následující tabulka seznamuje s aktuálními názory na genderové rozložení násilí v heterosexuálních párech. (cit podle Schneider 2009)

Typ násilí	Muži	ženy
Obecné párové násilí	56 %	44 %
DN- intimní terorismus	97 %	3%
„Vzpouora“ / Fyzický útok vůči násilnému partnerovi	4 %	96 %
Vzájemná/ střídavá kontrola násilím (ojedinělá, vzácná forma DN)	50 %	50 %

Současné názory na správné statistiky domácího násilí lze shrnout takto:

fenomén týraného manžela/ partnera reálně existuje
většinu týraných partnerů však tvoří ženy

u domácího násilí stále platí genderová asymetrie, u partnerského násilí však nikoli. K těmto obecným závěrům lze uvést některá doplňující a upřesňující zjištění. Dle jiných než výzkumných zdrojů (např. statistiky případů evidovaných ve specializovaných poradnách) se pravděpodobnost výskytu týraného manžela/ druhá zvyšuje pro muže v seniorském věku. Domácím násilím jsou přitom více ohroženy věkově nesourodé páry, kde partnerka je výrazně mladšího věku. (Feltes a Kottmann 1999) Tento spíše předvědecký postřeh však čeká na své empirické ověření. Na druhé straně je faktem, že v policejní praxi se objevují (zatím spíše sporadicky) případy, kdy i ve věkově sourodých párech se dlouhodobě týranou osobou stává muž. (viz např. Ondráček 2009, Lache 2009)

Ve výzkumné studii s názvem „Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech“ (kolektiv autorů 2006, Buriánek a Kuchař 2006) referovalo 4 % českých mužů, že zažili v průběhu svého života vyústění partnerské hádky ve fyzické napadení ze strany partnerky. (viz str.80) Bez dalších poznatků však nelze tento údaj automaticky považovat za směrodatný pro odhad výskytu domácího násilí páchaného partnerkami na mužích. Za výmluvné však lze považovat následující konstatování autorů obdobné zahraniční studie, která zjistila, že 9 % mužů se stalo terčem opakovaných fyzických útoků partnerky : „Žádný z mužů, kteří se setkali s násilím ze strany partnerky, se neobrátil na policii, ačkoliv někteří z nich se domnívali, že by za tento čin měla být jejich partnerka potrestána (cit podle: kolektiv autorů, 2006, str.33)

Zvláštnosti domácího násilí na mužích

Typická místa, která jsou spjata s viktimizací mužů se neodlišují od těch, která sledujeme u žen a dívek. Už ze selského rozumu plyne, že k ohrožení jedince jedno jakého pohlaví může dojít jen tam, kde se pohybuje. K viktimogenním zónám každého jedince proto patří *rodina* (viz násilí v rodině), *škola* (viz násilí ve školách včetně šikany), *pracoviště* (viz násilí na pracovišti včetně mobbingu) a samozřejmě veřejná místa, spojená s trávením volného času (kriminalita odhalená i latentní). Lze tedy konstatovat, že násilí na mužích není specifické tím, *kde* k němu dochází ani v tom, *proč* k němu dochází. Proč se tedy objevují v současné viktimologii experti (např. Lenz 2000, 2004, Bock 2000), kteří se snaží etablovat problém (domácího) násilí na mužích jako závažné téma?

Jedním z důvodů je dlouhodobé opomíjení problematiky. Domácí násilí na mužích dosud představuje okrajové téma jak ve výzkumu tak ve společenské reflexi. Zatímco domácí násilí na ženách si v průběhu posledních 40 let postupně vydobylo status závažného sociálního problému, nezískalo domácí násilí páchané na mužích srovnatelnou pozornost. Autorka syndromu bitého manžela S. Steinmetz (2007) spatřuje následující důvody pro tento stav:

    médiu i odborníci setrvávají vůči tématu domácí násilí na mužích ve stavu selektivní nepozornosti (selective inattention)

    domácí násilí na ženách je viditelnější, protože při něm dochází k závažnějším fyzickým následkům než v případech týraných mužů

    muži více než ženy popírají roli oběti právě u viktimizace domácím násilím.

Zejména posledně jmenovaný bod lze v souladu s aktuálními poznatky i zkušenostmi z živých případů upřesnit. Nejde totiž jen o účelové popírání fyzických útoků partnerky. Vedle vědomého skrývání či utajování násilí, které se odehrává doma, se u mužských obětí nápadně často setkáváme s tím, že muži se nedefinují (necítí) jako oběti domácího násilí. Řečeno slovníkem viktimologické teorie je *percepce i deklarace procesů viktimizace u mužů komplikovanější*. Týraný muž sám sebe dlouho nevnímá jako osobu ohroženou domácím násilím, tj. nedochází k percepce viktimizace. To se projevuje v jeho eventuálních kontaktech s úřady či policií. V důsledku informací, které podává respektive nepodává, není označen (tj. deklarován) za oběť/poškozeného. Problematické chování partnerky, pokud pronikne k úřadům, bývá zpočátku interpretováno jako izolované přestupky. K diagnóze „domácího násilí“ dochází často opožděně až v důsledku vyhocení situace. (viz Ondráček 2009)

V souvislosti s týranými muži, kteří se stali obětí domácího násilí, mluví odborníci o fenoménu dvojích zavřených dveří. (Loseke, Gelles a Gavanaugh 2004) První dveře reprezentují bariéry společně všem obětem domácího násilí, druhé dveře představují specifické obavy týraných mužů ze zveřejnění jejich osudu. Ve viktimologii se pro tento jev obecně používá termín dvojitá latence: zločin zůstane utajen před justicí (první latence) i před výzkumníky (druhá latence).

Nejčastější důvody, proč muži jako oběti neoznamují domácí násilí lze shrnout takto:

Muži se nedefinují jako oběť.

Muži nehodnotí chování partnerky jako trestný čin (oficiálně nežádoucí chování).

Muži zažívají stud, neboť vnímají svůj problém jako „okrajový fenomén“.

Muži váhají kontaktovat policii, protože se obávají, že jim neuvěří a nakonec budou stíháni oni.

Muži mají strach ze zveřejnění, které by mohlo způsobit jejich stigmatizaci v očích veřejnosti a okolí (fenomén druhých či dvojitých zavřených dveří).

Fakta v teorii i výzkumu nasvědčují tomu, že specifickým aspektem domácího násilí na mužích je to, jak na něj společnost reaguje. S určitým zjednodušením lze „jádro“ problému „domácí násilí na mužích“ spatřovat -alespoň v současnosti- v pochodech sekundární viktimizace. Přijmout veřejně a před svým okolím roli oběti je pro muže (až na výjimky) destabilizující a diskreditující životní situace. V soukromém, profesním i společenském kontextu je pro muže role oběti domácího násilí často ponižující disvalifikující a tudíž druhotně traumatizující. Právě tento moment může sehrávat důležitou roli v procesech percepce viktimizace neboli prožívání a uvědomování si role oběti u týraných mužů.

Tento názor lze oprít o:

- jednotlivé kasuistiky týraných mužů i mužských obětí stalkingu
- zatím sporadické výzkumy - např. van Anken (2009) referuje o průzkumu u Bavorské policie, podle kterého mají policisté potíže vnímat ženy jako původce násilných incidentů, protože se to vymyká představám o „správném pachateli“ domácího násilí
- o rolové a genderové stereotypy ve společnosti.

Rizika sekundární viktimizace u mužů, kteří se stali obětí domácího násilí, stalkingu a sexuálního násilí nelze zpochybňovat. Položíme si však otázku po vlivu genderu na druhotné, emocionální poškození obětí. Jak jsou muži a ženy vtaženi do pochodů sekundární viktimizace? *Jsou rozdíly mezi muži a ženami v tom, jak nahlíží na oběť zločinu?* Upozorníme na zajímavé výzkumy (Bohner 1993, Branscombe 1996), které naznačují, že muži mají k očerňování a devalvací obětí blíže než ženy. Zmíněné výzkumy jsou založeny na koncepci tzv. mentálního anulování (mental undoing), při kterém jsou pokusné osoby vyzvány, aby si k předloženému příběhu faktického zločinu, který se již stal, domyslely jiný (tedy kontrafaktický) závěr. V realizovaných výzkumech muži často pracovali s verzí, že se měla jinak zachovat oběť. Pak by podle nich k zločinu vůbec nemuselo dojít. Jinak řečeno implicitně obviňovali, očerňovali, devalvovali a tudíž druhotně poškozovali oběť. Je nutné podotknout, že zmíněné výzkumy využívaly zatím pouze případy znásilnění pro konstruování kontrafaktických scénářů. Momentálně nelze tudíž automaticky generalizovat zjištěné závěry a přenášet je do jiného deliktového kontextu např. na domácí násilí. Zatím lze pouze hypoteticky pracovat s tezí, že prolomit a minimalizovat pochody sekundární viktimizace předpokládá změnit vnímání role oběti především a specificky právě u hochů a mužů. S určitou nadsázkou mluví v tomto smyslu Köster (2009) o „novém muži“, který chápe, že i oběť má nárok na solidaritu a také, že říci si o pomoc není hanba ani pro týraného muže. Zahraniční studie, které zkoumají reálné chování mužských obětí domácího násilí zatím referují o *velké zdrženlivosti ve vyhledávání pomoci*. (Van Anken 2009, Köstner 2009) Výzkumníci přitom rozlišují neformální a formální místa pomoci. Neformální zdroje pomoci představují zejména rodina a přátelé. K formálním zdrojům pomoci patří policie a různé psychosociální služby. Podle studií nevykazují muži ohrožení domácím násilím žádné preference ve volbě místa pomoci, tj. oba

dva zdroje pomoci využívají v minimálním rozsahu (např. na policii se obrací zhruba 1 % týraných mužů) . Shodná tendence je konec konců naznačena ve výše zmíněném domácím výzkumu (Buriánek a Kuchař 2006).

V odborné literatuře je rovněž diskutována otázka, proč týraní muži setrvávají ve vztahu s násilnou partnerkou. Aktuálně převládá názor, že důvody setrvávání v asymetrickém násilném partnerském vztahu jsou stejné pro muže i ženy. (Steinmetz 2007) K hlavním faktorům setrvávání v násilném vztahu patří:

- násilí v původní rodině, tj. zážitky násilí v dětském věku
- ojedinělé a lehké incidenty domácího násilí (tzv. short history of violence)
- omezené životní alternativy/ možnosti k existujícímu vztahu
- psychická závislost na násilné partnerce
- obavy ze stigmatizace v pochodech sekundární viktimizace
- snaha ochránit děti.

Dílčí názorové konfrontace mezi experty se týkají pouze položky: finanční a ekonomické důvody. Zatímco u žen je právě tento důvod často zdůrazňován, u mužů ho někteří experti zpochybňují, jiní zase podporují.

Závěr

Snahy exponentů prosazujících zviditelnění mužských obětí domácího násilí, stalkingu, ale třeba i sexuálního násilí stojí za povšimnutí. Mohly by výrazněji přispět ke změnám v pochodech sekundární viktimizace, tj. v přístupu sociálního okolí, laické, ale i odborné veřejnosti k mužským obětem domácího násilí i dalších podob partnerského respektive vztahového násilí (stalking, common couple violence). Není totiž snadné prosadit do procesů dnešní socializace poselství, že role hrdiny a oběti se mohou v životě jedince střídat a že i prohry patří do běžné životní zkušenosti úspěšných mužů i žen. Viktimologie se ve svých praktických výstupech snaží prosazovat životní postoj, že viktimizace není pro oběť hanbou. K tomu patří i propagace kréda, že oběť není slabým jedincem, ale naopak tím, kdo přežil násilí (koncepte tzv. survivoru neboli přeživšího). Oběti zločinů obecně a násilí zvláště si zaslouží solidaritu a respekt. V takovém sociálním kontextu pak není pro oběti násilí ponižující žádat o pomoc a podporu. I muži pak získají příležitost vyjít z dvojí latence a osvojit si odvahu čerpat dostupné služby či podporu. Pokusem o jalový vtíp pak zůstane výrok Hanse Joachima Lenze, exponenta za týrané muže: „Domácímu násilí se muž ubrání nejlépe tím, že zůstane singl“.

Literatura

- ARCHER, J.: Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic Review. *Psychological Bulletin*, 2000, s. 651-680)
- BOCK, M.: *Häusliche Gewalt- ein Problemaufriss aus kriminologischer Sicht*. Baden Württemberg: Landeszentrale für politische Bildung 2003.
- BOCK, M.: *Kriminologie. Für Studium und Praxis*. 3.Auflage. München: Valen 2007.
- BOHNER, G. et al.: Salience and rape affects self-esteem. *European Journal of Social Psychology*, 1993, 23, s. 561-579.
- Branscombe, N.R. et al.: Rape and accident counterfactuals. *Journal of Applied Social Psychology*, 1996, 26, s. 1024- 1067.
- BURIÁNEK, J.- KUCHAŘ, P.: Domácí násilí na mužích – pilotní sonda. In: Kolektiv autorů: Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha: Triton 2006.
- ČÍRTKOVÁ, L.: *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada 2008.
- FELTES, T.- KOTTMANN, H.: Gewalt in der Familie. Das San-Diego-Domestic-Violence-Program. *Kriminalistik*, 1999, č.11, s. 706 – 711.

- HELFERICH,C.: Muster von Gewaltbeziehungen – ein Beitrag zur hermeneutischen Diagnostik. In: Hoffmann,J.-Wondrak,I. (Ed.): *Häusliche Gewalt und Tötung des Intimpartners*. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006.
- KOLEKTIV AUTORŮ: Domáci násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha: Triton 2006.
- KÖSTER, S.: *Männer als Opfer und Täter*. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft 2009.
- LACHE, A.: Die Hölle auf Erden. Stern, 2009, č.36, s. 53-57
- LENZ, H.J.: Männer als Oper. *Zeitschrift für Gesundheitsberufe*, 2000, Heft 125, s. 46 – 49.
- LENZ, H.J.: Männliche Oper – über eine vorsätzliche Wahrnehmungslücke in der viktimologisch-kriminologischen Forschung. In: Bettermann,J.- Feenders, M.: *Stalking. Möglichkeiten und Grenzen der Intervention*. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft 2004, s. 273 – 300.
- LOSEKE,D. –GELLES,R.J.-GAVANAUGH, M.M.: Current controversies of domestic violence. UK: Sage Publications 2004.
- ONDRÁČEK, Z.: Muž jako oběť domácího násilí. Kriminakistický sborník, 2009, č.3, s 26- 29.
- SCHNEIDER, H.J.: Internationales Handbuch der Kriminologie. Band 2.Berlin: De Gruyter Recht 2009.
- STEINMETZ,S.: Battered Husbands. In: Jaskson,N.A. (Ed.) *Encyclopedia of Domestic Violence*. NY,London 2007.
- Van ANKEN, P.: Häusliche Gewalt gegen Männer – nur ein Annexthema häuslicher Gewalt gegen Frauen? In: SCHRÖDER,D. (Hrsg.) : *Gewalt im sozialen Nahraum III*. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft 2009.